

Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar in slovensko vojaško izrazoslovje

Povzetek

Prispevek je namenjen predstavitvi *Angleško-slovenskega vojaškega terminološkega slovarja*, ob tem pa predstavlja nekatere širše probleme in projekte, povezane s slovenskim vojaškim izrazoslovjem. Priznava nujnost sprejemanja standardov, ki jih prinaša povezovanje v mednarodna vojaška združenja tudi na jezikovnem oz. terminološkem področju, obenem pa poudarja tako potrebo po ohranjanju bogastva in pravil slovenskega jezika kot po povezovanju in enotnosti pri prevajanju in uveljavljanju vojaške terminologije.

Ključne besede

Nato, poenotenje, Slovenska vojska, standard, Šola za tuje jezike, terminologija, vojaški slovar

O avtorju

JANKO BERLOGAR je profesor slovenskega in angleškega jezika, komunikolog ter doktor socioloških znanosti. Kot lektor - terminolog je zaposlen v Poveljstvu za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje pri Generalštabu Slovenske vojske. Sodeloval je pri nastajanju obeh predstavljenih slovarjih, je udeleženec zasedanj Natove Terminološke konference in se vključuje v delo različnih slovenskih institucij, ki se ukvarjajo z vojaškim izrazoslovjem.

1. Uvod

Konec leta 2006 je Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje pri Generalštabu Slovenske vojske izdalo *Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar*, katerega avtorji so Darija Brinc, Tamara Derman Zadavec, Branimir Furlan in Tadeja Hafner, kot lektor in terminolog pa je pri njegovem nastajanju sodeloval tudi Janko Berlogar. V predgovoru k slovarju je zapisano, da je namenjen pripadnikom Slovenske vojske, delavcem Ministrstva za obrambo in vsem, ki uporabljajo literaturo in standarde Nata, sodelujejo na zavezniških vajah in usposabljanjih, opravljajo dolžnosti v zavezniških poveljstvih, agencijah in delovnih telesih, sodelujejo v skupnih vojaških operacijah, ter vsem, ki redno ali občasno komunicirajo s pripadniki članic zavezništva. Posebej naj bi bil namenjen tistim, ki skrbijo za uveljavljanje zavezniških doktrin, standardov, metod ter postopkov in na njihovi podlagi izdelujejo vojaškostrokovno literaturo. Slovar uveljavlja Natov standard STANAG 3680 (*Glossary of Terms and Definitions*, AAP-6) v Slovensko vojsko in je njegova slovenska različica, za zagotovitev celovitejšega vpogleda v angleško vojaško izrazoslovje pa so uporabljeni tudi drugi viri.

Navedeno napeljuje na misel, da je slovar namenjen predvsem vojaškemu krogu, vendar po skoraj letu od njegovega izida lahko rečemo, da po njem povprašuje in ga uporablja mnogo širši krog uporabnikov, tudi prevajalcev, katerih delo ni neposredno in zgolj vezano na Slovensko vojsko. Zato se nam zdi prav, da ga predstavimo nekoliko širše, ob tem pa opozorimo tudi na nekatere probleme v zvezi s slovenskim vojaškim izrazoslovjem, z njegovim nastajanjem na osnovi tujejezične terminologije in predlog, s prevajanjem vojaške strokovne literature in projekti, ki se izvajajo ali pripravljajo v zvezi s tem v Slovenski vojski.

2. Pogled v preteklost

Vsekakor je zmotno misliti, da se slovensko strokovno vojaško izrazoslovje začenja s predstavljanim slovarjem. Kot je na njegovi predstavitvi poudaril uvodničar, in ta širši kontekst je ne glede na naslov tega članka potrebno opisati, se je ustvarjanje slovenskega vojaškega izrazoslovja začelo že v drugi polovici 18. stoletja. Z upravno-politično in vojaško terminologijo se je obširneje ukvarjal Valentin Vodnik v *Lublanskih novicah*, iz njegovih prevajalskih poskusov pa se je začelo razvijati slovensko vojaško izrazje in se do konca prve polovice 19. stoletja uveljavilo predvsem v Bleiweisovih *Novicah* in Levstik-Vilharjevem časniku *Naprej*. V drugi polovici 19. stoletja je major Andrej Komel pl. Sočebčan v devetnajstih knjigah ustvaril skoraj popolno vojaško izrazje za pehoto. Takšna prizadevanja so pozneje skoraj zamrla do leta 1977, ko smo dobili prvi slovenski vojaški slovar v redakciji skupine avtorjev, na čelu z dr. Tomom Korošcem, vendar se je slovenščina kot vsakdanji sporazumevalni jezik v vojaških enotah uveljavila šele z osamosvojitvijo. Tako je leta 2002 skupina avtorjev pod vodstvom dr. Korošca izdala dopolnjen *Vojaški slovar*.

Kot je dejstvo, da danes slovensko vojaško izrazoslovje obstaja, je dejstvo tudi to, da je bilo to ves čas v veliki meri obsojeno na prevajanje - nekdanj iz nemškega, potem srbsko-hrvaškega in danes iz angleškega jezika. To pa samo povečuje pomen skrbne in usklajene rabe tujih virov in njihovega prevajanja na način, ki ne bo samo jezikovno pravilen, ampak bo ohranil vso specifiko in bogastvo slovenskega jezika ob sicer navidezni togosti njegove vojaške »zvrsti«. Po osamosvojitvi Slovenije in vstopu v Nato se je okrepilo sodelovanje Slovenske vojske z drugimi državami in povečala se je tudi potreba po dvojezičnih in celo večjezičnih vojaških slovarjih. Tako je brigadir Branimir Furlan ob pomoči prevajalske službe Vlade RS in podpolkovnika Marjana Mahničiča že leta 1993 izdal prvi priročni angleško-slovenski vojaški slovar, pozneje pa tudi slovensko-angleškega. Žal glede uporabe najbrž omejena na ozek vojaškostrokovni krog (dostopna tudi na internetni strani ministrstva za obrambo) sta omenjena slovarja še danes lahko koristna pripomočka tudi za vse druge prevajalce, ki se morda samo občasno srečujejo z vojaško terminologijo. Kot je dejal avtor, sta slovarja nastala iz »egoizma«, pri čemer je mislil na lastne potrebe, a je temu kmalu sledilo zavedanje, da je tovrstno znanje potrebno vsem pripadnikom Slovenske vojske in širše. Iz tega zavedanja je nastal tudi Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar.

3. Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar

Začetki njegovega nastajanja segajo v leto 1998. Ob pobudi in prizadevanjih brigadirja Furlana so k njegovi izdaji vsekakor največ prispevali v Šoli za tuje jezike (Oddelek za prevajanje, tolmačenje in lektoriranje) pri Poveljstvu za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje. Tu je nastal prvi prevod Natovega standarda. Temu so v letih 2003 in 2005 sledili še dodatni osnutki slovarja, ki je vseboval tudi druge vire. Kljub zavedanju, da je slovar nikoli dokončano in dokončno delo, je vseskozi obstajala želja, da zbrano preseže okvir delovnega gradiva in se izda v knjižni obliki. Takšen, kot je danes, tako slovar obsega okrog 4000 gesel oziroma definicij. Poleg knjižne je na voljo tudi elektronska različica, želja pa je, da bi bil na voljo tudi na internetnih straneh ministrstva, skupaj z možnostjo sprotnega evidentiranja vseh dopolnitev in strokovne razprave o njem.

Slovar vsekakor ni nekaj revolucionarnega, saj vsebuje le angleško geslo in njegov prevod v slovenščino z navedbo vira in prevod angleške definicije (ne uvaja na primer novih kategorij, nima podlage v lastnem korpusu besedil in je narejen na podlagi tujejezičnih virov). Primera, kot sta

emergency anchorage /AAP6/ – zasilno sidrišče

Sidrišče za morska plovila, premične podporne enote, pomožne ali trgovske ladje z omejeno obrambno organiziranostjo. Glej tudi advanced fleet anchorage; assembly anchorage; holding anchorage; working anchorage

ali

second strike capability /AAP6/ – sposobnost protinapada

Sposobnost preživeti prvi napad z dovolj veliko količino virov, ki omogočajo izvedbo učinkovitega protiudarca (običajno povezano z jedrskim orožjem),

zato ne potrebujeta posebne razlage. Da bi razumeli njegov pravi pomen, je morda najprej treba poznati način in postopke sprejemanja standardiziranih terminov v sami zvezi Nato. V okviru njenega Vojaškega odbora namreč kot stalno telo obstaja Terminološka konferenca (v njej sodeluje tudi Šola za tuje jezike), ki se dvakrat letno sestane in obravnava ter odloča o sprejemanju vseh terminov in njihovih definicij. Ti so po sprejetju kot standard (kasneje v Natovem glosarju izrazov in definicij, AAP6) obvezni za uporabo v vseh članicah Nata. Na videz včasih utrujajoče razprave o vsebini posameznih definicij postanejo razumljive in opravičljive, če se zavedamo, kako pomembno je, da na primer izraz 'contain' (AAP6) v vseh članicah Nata in v njihovi vojaški stroki ter ustreznem kontekstu razumejo kot 'zaustaviti, zadržati ali obkrožiti sovražnikove sile ...' in nič drugače. Z našim slovarjem torej prevzemamo in sprejemamo standard, ki nam omogoča sodelovanje in komunikacijo z drugimi članicami Nata.

Kar je še pomembneje – z njim ne samo prevzemamo, ampak skrbimo tudi za ustrezno in lastno slovensko izrazoslovje. Ni namreč vseeno, ali nekaj samo prevedemo, morda celo pustimo angleški izraz ali pa ob upoštevanju standarda uveljavljamo lastno razumevanje vojaških postopkov, konceptov in terminov in s tem bogatimo slovenski jezik. Dejstvo je, da smo članica Nata in nam ta zato preko sprejetih publikacij narekuje tudi izrazoslovje, ki smo ga dolžni sprejeti. Vendar nas to ne sme odvrniti od tega, da bi bili ponosni in skrbeli za slovenski jezik ter morda dali tudi povratni prispevek k nastajanju standardov, kjer se nam to zdi pomembno in potrebno. Navsezadnje tudi nastajanje slovarja kljub »nerevolucionarnosti« in zgolj prevajanju ni bilo tako enostavno. Velikokrat je bilo treba na novo ubesediti v slovenskem jeziku nekaj, kar je v angleškem jeziku že ustaljeno in to je zahtevalo kar nekaj razprav med jezikoslovci in vojaškimi strokovnjaki. Uskladitev strokovne samoumevnosti in jezikovne korektnosti namreč ni vedno lahka.

4. Drugi izzivi in projekti

Če je enotnost pomembna za Nato, ni razloga, da ne bi bila pomembna tudi za nas. Predstavljamo si in upamo, da bo *Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar* postal 'zakon' za stroko in ne gre dvomiti v to, da ga bomo dopolnjevali in kdaj

kasneje izdali v dopolnjeni ali spremenjeni obliki. Vendar se s tem naša naloga ne končuje. V Slovenski vojski nastaja množica strokovnih besedil, tako izvirnih kot prevodov ali priredb tuje vojaške literature. V tem članku navedeni slovarji žal še ne zagotavljajo enotnosti v uporabljenem izrazju, saj slednje daleč presega tisto, kar obsegajo slovarji. Niti Šola za tuje jezike niti kako drugo jezikovno telo tako ne more v celoti skrbeti za jezikovno korektnost izvirnih in prevedenih besedil in besedja – glede tega je treba v največji meri zaupati strokovnosti avtorjev in v praksi se je izkazalo, da jim tudi lahko zaupamo. Vendar pri avtorjih in v različnih organih ter telesih v Ministrstvu za obrambo in zunaj njega velikokrat nastajajo 'korektni', a različni prevodi za isto besedo ali besedno zvezo. Tisto, kar je zaradi tega nujno, je imeti strokovno telo, ki bo skrbelo za poenotenje in standardizacijo vsega besedja, ki se pojavlja v strokovni rabi.

V ta namen je minister za obrambo imenoval komisijo za standardizacijo terminologije pri Ministrstvu za obrambo, ki vključuje tako jezikoslovce kot vojaške strokovnjake znotraj ministrstva. Gre za odgovorni organ ministrstva za področje standardizacije terminologije in nosilca izdelave programa zanjo. Poleg tega sodeluje z Natovimi standardizacijskimi organi za terminologijo, pripravlja nacionalno usklajena gradiva za nacionalne predstavnike v ustreznih Natovih organih, sodeluje s prevajalsko službo Vlade RS in drugimi zunanjimi sodelavci ter ustanovami in razvija glosarje standardizirane terminologije. Vodja komisije je Tamara Derman Zdravec iz Šole za tuje jezike, kar med drugim zagotavlja ustrezno 'uravnoveženost' jezikovnih in vojaškostrokovnih znanj pri nastajanju terminologije. Predstavljamo si in prepričani smo, da bo komisija odprta tudi za vprašanja in predloge vseh drugih prevajalcev in piscev, ki se pri svojem delu srečujejo z vojaško terminologijo. Slovenija je enostavno premajhna in preveč vključena v mednarodno ustvarjanje izrazoslovja, da bi si lahko dovolila »vrtičkarstvo« na tem področju.

Z vstopom v Nato kot jezik sporazumevanja in prevajanja vanj in iz njega vsekakor prevladuje angleščina. Vseeno pa je treba omeniti še en velik projekt – *Slovensko-nemški vojaški slovar*. Že leta 1996 je nastala pobuda za nemško-slovenski in slovensko-nemški vojaški slovar in takrat se je načrtovalo, da bo vsak od njiju imel približno dva tisoč iztočnic. Načrtovano je že zdaj preseženo v prvih dveh zvezkih *Slovensko-nemškega vojaškega slovarja*, saj je v njih kar 17.000 besednih zvez. Skladno s trenutnimi načrti naj bi izšlo kar deset zvezkov, ki bodo obravnavali najpomembnejša področja delovanja Slovenske vojske. Za zdaj sta, kot rečeno, izšla dva, in sicer leta 2003 za področji vojaškega prava in notranje službe ter lani za pehoto. Slovar je plod sodelovanja med Deželno obrambno akademijo z Dunaja oziroma Jezikovnim inštitutom avstrijske zvezne vojske in Šolo za tuje jezike pri Poveljstvu za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje Slovenske vojske.. Tudi ta je na voljo v elektronski različici. Za razliko od angleško-slovenskega vojaškega terminološkega slovarja gre tu za klasični dvojezični slovar, izdelan na podlagi slovenskega korpusa besedil. Slovar so sooblikovali dr. Johann Pečnik in Alexander Černut iz Avstrije ter Tamara Derman Zdravec, Darija Brinc, Tadeja Hafner, Tatjana Gašparič, Nataša Simonovič Bakoš (vsi iz Šole za tuje jezike) in štabni vodnik Štefan Tomanovič iz Slovenije. Kot rečeno gre za velik in obsežen projekt, ki je že na začetku pokazal na vse prevajalske in slovaropisne probleme, s katerimi se je moč srečati pri oblikovanju vojaške terminologije v jeziku, ki je bil nekdanj pravzaprav podlaga za slovenski vojaški jezik.

5. Zaključek

Ta članek nima namena odpirati strokovne razprave o vojaškem slovaropisju ali prevajanju vojaških strokovnih besedil. Vseeno se nam zdi, da je njegova vsebina lahko zanimiva tudi za tiste, ki se z omenjenim srečujejo vsaj občasno ali pa bi o tej problematiki želeli izvedeti kaj več, pa ne vedo, kam se obrniti. Članek namreč vsebuje vsaj dve pomembni sporočili. Prvo je to, da Slovenska vojska poleg svojega čisto strokovnega vojaškega dela namenja skrb tudi vojaškemu izrazoslovju, ki je iz različnih vzrokov v veliki meri povezano s prevajanjem. Drugič, na tem področju se v zadnjem času vendarle upošteva potreba po združevanju moči in poenotenju vojaške terminologije, k čemur veliko lahko prispevamo prav jezikoslovci (prevajalci in drugi). Tako se je Šola za tuje jezike že pred časom povezala s prevajalsko službo Vlade RS, vpeljala prevajalski program Trados, ki je namenjen prav standardizaciji in sodelovanju s to službo, ter navezala stike z vsemi drugimi institucijami, ki sooblikujejo vojaško terminologijo. Slednje ni več omejeno na Ministrstvo za obrambo oziroma Slovensko vojsko. Navsezadnje pri ZRC SAZU nastaja vojaški razlagalni slovar, na FDV končujejo štirijezični vojaški slovar, pa še kje najbrž pripravljajo kaj s tega področja. Opisano v tem članku je samo del vsega in je pravzaprav povabilo vsem, ki jih to zadeva ali zanima, da se oglasijo.

Dr. Janko Berlogar, lektor - terminolog
Šola za tuje jezike, Ministrstvo za obrambo RS